

Prehistorische boerderijen langs de weg Tilburg – Waalwijk

De weg Tilburg – Waalwijk wordt nu ook vanaf Loon op Zand tot Waalwijk omgebouwd tot een snelweg, de A261. Ik neem aan dat de meeste Loonse mensen dat zullen toejuichen, maar wellicht zijn er enkele uitzonderingen, even goed als in 1983, toen de plannen voor de eerste fase van de N261 werden bekend gemaakt. Dat leidde zelfs tot de oprichting van een actiegroep, die dat vermeende onheil dacht te moeten voorkomen. Er zouden immers wat dennenbomen gaan sneuvelen en dat vonden de actievoerders niet acceptabel.

Waarom dan niet? Historisch gezien hadden die bomen daar eigenlijk niks te zoeken. Aan het einde van de laatste ijstijd, ongeveer tienduizend jaar geleden, verschenen de berken en dennen als eerste bomen in de kale toendravlakte. Naarmate de temperaturen stegen kwamen er veel meer boomsoorten. De hazelaar breidde zich enorm uit en vervolgens de eik, de iep en de linde, terwijl in de lager gelegen gebieden de wilg, els, esp en es zich het beste thuis voelden. Als laatste verscheen ook de beuk ten tonele. Merkwaardig was, dat de den van al die soortenrijkdom de dupe werd: hij werd in het eikenmengbos totaal verdrongen, zodat hij ten slotte volledig uit onze streken verdween. In historische tijd werd hij als uitheemse boomsoort opnieuw terug gebracht, als eerste vanaf 1505 in het bekende Mastbos bij Breda. Hij wilde gedijen op lichte zandgronden en het hout was bovendien heel geschikt als stut in de steenkolenmijnen. Er werden hele productiebossen aangeplant, ook bij Loon op Zand, en de exoot deed het uitstekend.

Niettemin, in Loon op Zand werd een actiedag georganiseerd om een paar dennenbomen van de ondergang te redden. Plaats van handeling was het Sociaal Cultureel Centrum 'De Hoorn'. Ongewild kreeg ik er ook mee te maken, want ik werd door de voorzitter van het actiecomité benaderd met het verzoek, bij die gelegenheid een expositie van archeologische vondsten uit de Loonse en Drunense Duinen in te richten. Ik probeerde de boot af te houden door te stellen dat zijn verzoek aan het verkeerde adres was gericht, omdat ik een voorstander was van de nieuwe weg, maar dat kon hem niet verontrusten. Hij was er kennelijk op gebrand, de bezoekers iets meer te kunnen bieden dan een stenciltje. Daarom accepteerde hij zelfs mijn voorwaarde, dat ik aan iedereen die het wilde horen – en vooral aan degenen die het *niet* wilden horen – zou mogen vertellen dat ik de nieuwe weg zou toejuichen. Ik hield aan die dag nog een blijvende herinnering over. Een van de bezoekers was een vuilnisophaler uit Tilburg, die naast de vuilnisbak van een echtpaar dat naar een bejaardencentrum verhuisde een schilderij had gevonden van de beroemde kunstschilder Marinus Bies uit de Peel; ik kocht het en het siert sindsdien mijn woonkamer...

Ondanks alle inspanningen van de actiegroep kwam de nieuwe weg toch tot stand. Toen het wegcunet werd uitgegraven, ontdekte de Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland, afdeling Tilburg, ter hoogte van de latere verkeerslichten bij Loon op Zand de plattegrond van een boerderij uit de vroege ijzertijd, ongeveer 750 voor Chr. Volledig opgraven kon niet, want de resten liepen nog door tot in de bosrand. Voor prof. dr. Nico Rooijmans uit Amsterdam was dit aanleiding, wat verder noordelijk, ter hoogte van het Hooispoor, een door de provincie gesubsidieerde noodopgraving uit te voeren en met spectaculaire resultaten. Er kwamen vier complete plattegronden van boerderijen uit de bronstijd (\pm 1200 v. Chr.) en de vroege ijzertijd tevoorschijn met een palissadeomheining en voorraadkuilen. Vanzelfsprekend werden er ook de nodige aardewerkscherven aangetroffen en een fragment van een bronzen kokerbijl. De ontdekkingen losten voor mij een raadsel op waar ik al lang mee worstelde met betrekking tot het ontstaan van de Loonse en Drunense Duinen. Na de laatste ijstijd was daar het eikenmengbos ontstaan, maar hoe was dat verdwenen en vervangen door een uitgestrekt heideveld? De schuldigen waren de boeren uit de bronstijd en ijzertijd, die in rooibouw het bos hadden afgestookt om akkers aan te leggen, maar bij gebrek aan bemesting moesten ze daarmee steeds verder gaan en op de achtergelaten akkers werd nieuwe boomgroei door hun schapen voorkomen. In de middeleeuwen zou het heideveld te gronde gaan en resulteren in een groot stuifgebied.

Door de opgraving bij het verkeerslicht kreeg ik nog te maken met een menselijk drama. Van een vriend hoorde ik, dat een mij vaag bekende amateurarcheoloog daar een prehistorische maalsteen had gevonden en dat hij die wilde verkopen omdat hij kleiner ging wonen. Om te voorkomen dat een Loonse vondst zo maar naar elders zou verdwijnen heb ik de steen gekocht voor vijf en twintig gulden. Later bleek dat de vinder drugsverslaafd was en dat hij geleidelijk aan al zijn bezittingen had verkocht om aan drugs te komen. Toen hij niets verkoopbaars meer had, pleegde hij zelfmoord omdat hij te fatsoenlijk was om voor zijn verslaving te gaan stelen. Zijn broer, die ik als amateurarcheoloog beter kende, wilde de maalsteen graag overnemen om hem als grafsteen te gebruiken en ik gaf hem gratis mee, maar er kon te weinig tekst op en de vondst werd weer terugbezorgd. Wie lang genoeg in het archeologische wereldje meedraait zoals ik – inmiddels meer dan 65 jaar – maakt een kans om tegen dit soort droeve zaken aan te lopen. Het zou me daarna nog een keer gebeuren, ditmaal met een goede vriend. Je vraagt je af: waarom hebben we dit niet kunnen voorkomen? Waarom heeft niemand deze sympathieke jonge mensen uitzicht kunnen bieden op een leven met perspectief? Het belang van archeologie als hobby is toch maar relatief...

Heemkundekring Loon op 't Sandt

Anton van der Lee

Reconstructie van een bronstijdboerderij in Lelystad. Zo ongeveer zagen er de boerderijen bij het Hooispoor uit. ©Rond de Toren